

EKONOMİ POLİTİK

Erinç Yeldan, 28 Ağustos 2019

Jackson Çukurunda Para Politikası Arayışları

Dünyanın önde gelen merkez bankalarının başkanları ve araştırmacıları geçtiğimiz hafta sonu Amerika'nın Wyoming eyaletinde, **Jackson Hole** kentinde geleneksel buluşmasını gerçekleştirdi ve küresel ekonominin içinde bulunduğu durgunluktan çıkış çarelerini tartışmaya açtı.

Bundan önceki yazılarımdan birinde söz konusu toplantıyı bu köşede tartışırken bir sözcük oyununa başvurmuş idim. Tekrarlamakta sakınca görmüyorum. Şöyle ki, “hole” sözcüğünün İngilizce’den Türkçe’ mize tam çevirisi “*delik*” ya da “*çukur*” anlamını taşıyor. Dolayısıyla Jackson Hole kentinin Türkçe’deki tam çevirisi *Jackson Çukuru* olarak yazılabilir. Bu mecaz, neoliberal öğretinin içinde bulunduğu aymazlığı ve küresel ekonominin sürüklenmiş olduğu *büyük durgunluk* karşısındaki çaresizliğini de bir çırpıda özetliyor.

Para Politikasının Açmazları

Aslında ABD ekonomisi için mevcut görünümde her şey yolunda gözüküyor: işsizlik oranı yüzde 3.5 ile tarihsel olarak en düşük düzeyinde; enflasyon yüzde 2'nin altında ve yakın gelecekte tehdit oluşturmuyor; büyüme hızı ise –son çeyrekteki yavaşlama eğilimine karşın, pozitif konumda...

Ancak, yüzeydeki bu göstergelerin derinine indiğimizde Amerikan ekonomisindeki durgunluğu ve işgücü piyasalarının açmazlarını açıkça görebilmekteyiz. Örneğin, *ortalama reel ücretlerde* süregelen durgunluk, emek gelirlerinin gerilemesine yol açarken, hanehalklarının tüketim planlarının ancak borçlanma sayesinde sürdürebildiğini dile getiriyor. ABD Vaşington’da kurulu olan *Ekonomi Politikaları Enstitüsü* verilerine göre, 1974 sonrasında işgücü üretkenliği toplam yüzde 72.2 (yılda ortalama yüzde 1.33) büyüme göstermesine karşın; enflasyondan arındırılmış ortalama reel ücretler toplam sadece yüzde 8.7 artmış olduğunu belgeliyor (yıllık ortalama sadece yüzde 0.2!). Kaldı ki bu artışın büyük bir bölümünün 1995 – 2002 arasında gerçekleştiği izlenmekte, diğer yıllarda reel ücretlerin sürekli durgunluk, hatta azalma, içinde olduğu görülmekte.

Kaynakların reel üretken sektörlerden giderek spekülative finansal varlıklara aktarılması; sanayisizleşme; işgücü piyasalarında esneklik adı altında güvencesiz enformel istihdam biçimlerinin yaygınlaştırılması; küresel çapta üretim atölyelerinin giderek ucuz işgücü deposu çevre ülkelerine kaydırılması gibi bir dizi nedene dayalı olan bu olgunun sonucu son derece açık: emeğin milli gelirden aldığı pay sürekli gerilemekte ve gelir dağılımı bozulmaktadır. Nitekim EPI uzmanlarının hesaplamalarına göre Amerika’da 2000 sonrasında şirketler toplam geliri içinde emeğin gelir payı yüzde 6.5 gerilemiştir. Bu rakam yıllık bazda hesaplandığında, sermayeye 535 milyar dolar net transfer anlamına gelmektedir.

Ekonomideki büyümenin ise çoğunlukla Başkan Trump’ın vergi indirimleri ve şirketlere yönelik teşviklerden kaynaklandığı ve artık sınırlarına ulaşmış olduğu sıkça dile getiriliyor. Nitekim ABD ekonomisinde son çeyrekte yüzde 2.1’lik büyüme ile gözlenen yavaşlama da

bunun bir göstergesi. Milli gelire oran olarak şirket karlarının 2009 krizinden bu yana sürekli olarak gerileme içerisinde olması ve üretkenliği arttırıcı sabit sermaye yatırımlarında yaşanan durgunluk, Amerikan ekonomisini sürekli bir durgunluk cenderesi altına sokmuş durumda gözüküyor.

Bu koşullar altında Fed ve diğer gelişmiş ülke merkez bankalarının önünde zor bir ikilem duruyor: Fed ve merkez bankalarının ellerindeki tahvil stokunun eritilerek, bilançolarının küçültülmesi yoluyla *faizlerin yükseltilmesi* düşüncesi zaten durgunluğa itilmiş olan sabit sermaye yatırımlarını daha da düşürebilir; hane halklarının borçlanma olanaklarını daraltarak tüketim talebini olumsuz etkileyebilir ve durgunluğu derinleştirebilir. Öte yandan, *faizleri* (mevcut haliyle reel olarak neredeyse sıfır düzeyinde) *düşük tutmaya devam etmek*, finans piyasalarında risk algısını (daha da) bozabilir ve finansal sistemde yeni borçlanma köpüklerinin oluşmasına yol açarak yeni bir sistemik krizi tetikleyebilir.

Teorinin Yetersizliği

Fed'in yönünü bulmakta kullandığı makroekonomik modeller ise çoğunlukla 1980'lerin muhafazakar ortamında geliştirilen Ortodoks iktisat kuramına dayandırılmakta. Bu modellerin hemen hepsinde **Milton Friedman**'in öne sürdüğü *paranın miktar teorisi* görüşü hakim durumda. Söz konusu teorinin ana kurgusu, eğer bir ekonomide durgunluk, ya da kriz hüküm sürüyor ise, bunun nedeninin "*para miktarının yetersizliğine*" bağlı olduğunu savunmaktadır. Dolayısıyla, krizden çıkış reçetesi para miktarının arttırılmasıdır. Nitekim 2009 krizinin ardından bu politika "*miktar kolaylaştırması*" (*quantitative easing*) operasyonlarıyla uygulanmış ve kriz dalgalarının derinleşmesinin önüne geçilmiş idi. Ancak, salt parasal politikalar reel ekonominin düşük ücret, düşük karlılık, düşük yatırımlar ve düşük üretkenliğe dayalı sistemik nitelikli sorunlarını çözmeye yeterli olmadı ve 2019'da kriz tehdidinin yeniden güçlenmesinin önüne geçemedi.

Küresel krizi sadece "piyasa oyuncularının" aşırı hırs ve teknik hatalarına indirgeyerek, kapitalist sistemin içinde bulunduğu birikim krizinin nedenlerini görmezden gelen neoliberal öğreti açısından gelinen durum tam bir karmaşa ve bilimsel anlamda bir tıkanmayı ifade etmekte. Kapitalizmin "küresel parasını" yönlendirme uğraşı içinde bulunan merkez bankalarının başkanlarının bir "çukur"da toplanmasının tarihsel anlamı, kara mizah öğeleri taşıyan bir mecazın, kuşkusuz, çok ötesinde yatıyor.